

Abstrakt

Ve své práci jsem se zaměřila na souvislosti autorství a důsledků vývoje nových technologií a s nimi přicházejícími změnami etických paradigmat. Zajímám se o autora jako osobu, o etickou stránku autorství a jeho společenské ochrany, o pravidla slušnosti a poctivosti, které historicky vznikly a vyskytují se paralelně vedle kodifikace a právního ukotvení ochrany tvůrčích práv. Sleduji dvě paralelní linie, které od chvíle, kdy se vůbec autorství objevilo, existují trvale vedle sebe: jednou z nich je ochrana autorských práv a zavedení copyrightu a druhá jeho zrušení za účelem zpřístupnění vědění veřejnosti.

V úvodu podávám přehled proměn vztahu autora a společnosti, autorství a jeho právní ukotvenosti. Zaměřuji se zejména na jeho filosofické aspekty reflektující stav technologií a společenského uspořádání. Sleduji diferenci mezi božskou inspirací (nárokem na pravdu) a koncepcí autorství (nárokem na mzdu), která poprvé ostře vyvstává na konci archaické doby. Představuji středověkého, anonymního tvůrce, dále vznik románu a dalších žánrů, v nichž rozhodující slovo měl autor. Vznik, resp. rozšíření knihtisku je předělem, který určí dobu, v níž se tvoří základní společenské a právní normy pro chápání autora, autorství a díla. Toto období končí v podstatě „smrtí autora“, jak základní změnu paradigmatu označí Roland Barthes. Nastává doba nových médií, za jejichž prudkým vývojem pokulhává právo a jeho normy. Místo toho, aby právo chránilo dílo, které se chce (a jeho autor ho chce) šířit, není schopné absorbovat možnosti nových technologií a v podstatě šíření díla brzdí.

Ve druhé kapitole se proto věnuji nejprve charakteristice pojmu duševní vlastnictví a jeho rozdělení na průmyslová a autorská práva a zabývám se historií vzniku právních a etických norem v oblasti patentů a autorských práv.

Třetí kapitola je věnována autorskému právu a jeho pojetí zejména v České republice. Podrobněji se zabývám autorským zákonem platným v České republice a zejména jeho

vymezením pojmu dílo. Protože autorský zákon nedostatečně díla diferencuje (zejména díla vědecká, odborná), navrhuji jejich možnou podrobnější klasifikaci.

Část této kapitoly je věnována i možnému pohledu na odměňování autorů v souvislosti s zpřístupňováním, resp. šířením vědeckých děl. S tím souvisí moderní technologie, možnost publikování na internetu pod licencemi creative commons.

Čtvrtá kapitola se nejprve v konkrétních případech zabývá zejména vztahem autora a díla, které se po jeho smrti (tentokrát té pravé) stává součástí dědictví, resp. majetku, a je s ním zacházeno buď podle vůle, nebo proti vůli autora.

V další podkapitole ohledávám mnohorozměrný vztah autora a užití jeho díla. Dílo zpracovaná dalšími tvůrci ve filmovém dokumentu, díla citovaná ve vědeckých pracích... Zastavuji se u plagiátů, urážlivých a nekvalitních prací, falšování a krádeží děl apod. Dospívám k etice publikování a etickému paradigmatu, s čímž souvisí už zmiňovaný nástup nových technologií, zejména internetu, jejichž prostřednictvím dochází nejen k novému šíření „obsahů“, ale i k proměně přístupu k jejich tvorbě a v podstatě nemožnosti jejich ochrany podle starých norem.

Pátou kapitolu jsem věnovala elektronickým knihám, jejich vzniku, šíření, prodeji, ale i knihovnám, digitálním knihovnám a gigantickým projektům digitalizace knih, zejména v projektu Google Books.

S možností šíření děl pomocí nových technologií, které je umožňují a jež neznají jakékoli hranice, souvisí i pojem svobody na internetu a možnosti ochrany děl, aniž by musela k tomu být použita cenzura. S neomezeným šířením děl po internetu a se svobodou, souvisí otázka pirátství. To provází naši civilizaci od chvíle, kdy kopie mohla být pořízena (a prodána) levněji než originál. Historie pirátství je nesmírně zajímavá, protože ukazuje, že na světě se věci opakují, jen mají v jiných dobách jiné nástroje. A že jak v dobách osvětenství, tak v současné době je jeho obhájci prezentováno jako nástroj k šíření vzdělanosti a svobodného přístupu k informacím. Svobodná kultura (pojem Lawrence Lessiga) je taková, kdy je veřejnosti umožněno volné nakládání s kreativním obsahem. Opakem svobodné kultury je „kultura povolení“.

Závěrem práce kladu důraz na nutnost zachování důvěry a transparentnosti, pohledu zevnitř (na rozdíl od otevřenosti, kterou chápu jako pohled zvenčí). V transparentnosti je právě síla moderních technologií, nejvíce internetu.

Stojíme před volbou, zda máme kvůli „autorským právům“ provádět stále složitější konkluze z premis obhajovaných norem, nebo zda riskovat skok do hledání takového popisného jazyka, který by situaci učinil snadněji pochopitelnou a jednodušeji regulovatelnou. Důsledky by se netýkaly jenom „autorského zákona“ (který by asi byl podstatně omezen), ale celé koncepce ekonomiky, politiky a morálky. Do toho už se ovšem v této práci nepouštím.